

Salgın, bulaş, kriz ve bölgeler, devlet

Küçülürken tahakküm ilişkileri ve hegemonya bakımından sağlamlaştırılan ve etkinleşmesi istenen bir devlet tipinin salgındaki katastrofik başarısızlığına karşı planlama ve katılımı yeniden düşünmek zamanı.

Akın Atauz

08/05/2021

aatauz@yahoo.com

Bir önceki yazıda, “bütün sorunları çözebilme kapasitesine sahip bir planlama birimi ve bu tür problemlerin çözümünde etkin olabilecek aktör olarak, plancılar/ bölge plancılar eşliğindeki merkez ve bölge kurulları/ otoriteleri” söz konusu edilmişti, ama bu örgüt ağı ve aktörler, herhangi bir dünya topluluğu ve özellikle de **Türkiye** için tam olarak bir boşlukta ya da “olmayan bir yerde” tanımlanıyordu. Bu işlevin ve aktörlerin nasıl bir mekanizmanın ya da aygıtın bir parçası olarak ele alınabileceği ve kamusal bir yarar üretebileceği konuları belirtilmemiştir.

Burada elbette böyle bir planlama biriminin içinde yer alacağı devlete ait kuramlar ve bu devletin nasıl tanımlanabileceği ve bu tanımlardan her birinin anlamı/ nasıl yorumlanabileceği üzerinde tartışmaya kalkmak çok saçma olur. Ancak ekolojik durumun/ sorunların ve önerilerin, hemen-hemen hepsi ile de ilgili olabilecek bu sorular, yani (gelecekte ya da kuramsal olarak)

- nasıl bir devlet yapılanması/ örgütlenmesi olmalı ki, sorunlarla etkili bir biçimde ilgilenilebilsin ve alternatif çözümler üretilebilsin ve

- çözüm gerçekleşirken, toplumların/ toplulukların ve bireylerin, tekil veya örgütlü olarak özgürlükleri ve demokrasi/ katılımı ilgili hakları ve eylemlilikleri korunmuş, hatta geliştirilebilmiş olsun?

biçiminde özetlenebilir.

Devletin rolü

Bu soruları bir çözüm bulmak amacıyla değil, ama üzerinde konuşmak ve tartışmayı geliştirebilmek için dünyanın hangi devletin egemenliğinde yaşıyor olursak olalım sorabiliriz. Ekolojik ya da biyolojik veya nükleer vb. türü, güçlü veya hafif krizlerin gündemde olması olasılığının gelecekte yüksek olabileceğini düşünerek, devletlerin/ devletlerin oluşturdukları (en önemlisi AB olmak üzere) birliklerin sorun çözme biçimleri- kapasitesini irdelemek için çaba harcanması gerektiği kanısındayım. Salgın (ve benzer krizler) belki hemen bitmeyecek ve başka varyantlar ya da başka salgınlar, başka nedenlerle kırımlar devam edecek. Bölgesel savaşlar, iklim değişikliği ve ekolojik dengelerdeki erime ve kırılmalar, kitlesel göçler vb. nedenleriyle geri dönüşü olmayan bir yörüngeye girmek istemiyorsak “devlet veya kamusal yararlar ilgili politikaların ve kararların merkezileştiği ya da adem-i merkezileştiği örgütün ne yapması gerektiği/ yapabileceği” sorunu üzerinde düşünmek/ tartışmak gerekecek.

“Devlet” türü bir aygıtla ya da devletin olmadığı bir ütopyada, belki toplumu ve bireyi zorlayıcı/ sınırlayıcı-kısıtlayıcı önlemleri, sürekli olarak ve çeşitlendirerek/ artıracak nitelikte karar almayı gerektiren durumlar söz konusu olabilecektir. Belki somut **Trump ABD’si**, ya da **Boris Johnson Birleşik Krallığı**, **Merkel Almanya Federal Cumhuriyeti**, ya da, **Xi Jinping Çin Halk Cumhuriyeti** veya **Erdoğan Türkiye Cumhuriyeti** gibi örnekleri modellemeye çalışarak salgın (ama geleceğin her hangi bir afet-kriz vb. durumu) için düşünmeye başlayabiliriz, bunu nasıl bir örgütlenme ile daha etkili ve hızlı bir biçimde ele alabileceğimiz üzerine tartışabiliriz.

Ya da daha teorik bir devlet kuramı üzerinden kestirme bir biçimde öneriler geliştirebiliriz. Ancak devlet denilen kavramın kendi tarihine ve tarihsel olarak kendisini

geliştirme ve onaylatma yörüngesine göz atacak olursak, çok yakın bir gelecekte, “devlet” denilen türde bir aygıtın olmadığı toplumsal örgütlenmelerin olabileceğini düşünmek oldukça zor. Devlet olmaksızın, kendilerini her türlü tehlike/ tehdit karşısında koruyabilecek toplumlarla ilgili düşüncelerin, şimdilik, oldukça uzak erimli “tahayyüller” olacağını söyleyebiliriz.

Katılım, ama nasıl?

Devletin(*) bütün (büyük bir olasılıkla **Mezopotamya**’da, su havzaları üzerindeki çeşitli kabilelerin yaşadıkları yerlerdeki dönüşümlerden başlayarak, en az 5.000 küsur yıllık) tarihini dikkate almakla birlikte yakın zamandan, 1980 sonrasında, an düşünmeye başladığımızda “küçülen” ama otorite/ otoriterlik, tahakküm ilişkileri ve hegemonya bakımından, küçülme çok sağlamaştırılan ve etkinleşmesi istenen bir “devlet” tipi ile karşı-karşıya olduğumuzu kabul etmek gerekecektir.

Başlangıçtaki soruya geri dönecek olursak, küçülen ama küçülme işini özellikle toplumsal ekonomik boyutları olanları ve bazı özellikleri nedeniyle pazara sunulamayan, kar amacıyla üretilmeyen her türlü mal ve hizmetin dışındaki alanları terk ederek yapan bir devlet, salgın hastalıklar, krizler, ya da doğal afetler ve afetin gerçekleşmesiyle tetiklenen olaylar karşısında ne yapabilir ya da ne yapmasını bekleyebiliriz? Bir hafta önceki yazı, Covid virüsü salgını nedeniyle karşılaşılan durumda, daha hızlı/ etkili ve büyük bir olasılıkla çok daha ucuz bir çözümün mekansal içerikli öngörü ve gelecek tahayyülleri ile ilgili mekanizmaların (geçen hafta önerilen adlandırmayla bölge planlamanın) geliştirilmesi ve çalıştırılması ile gerçekleştirebileceğini savlıyordu.

Devletin (bir-kaç devlet dışında dünyanın bütün devletlerinin), jenerik bir adlandırmayla “planlama” kategorisindeki işlev alanlarını (belki sadece diplomasi, askeri girişimler, altyapı ve bir-kaç -Kanal İstanbul gibi- spektaküler, politik-ekonomik yatırım dışında) artık terk etmiş olduğunu, yukarıda belirtmiştik. Ama belki de, tam da bu büyük salgındaki katastrofik başarısızlık ve inanılmaz kayıplar nedeniyle yeniden düşünmemiz gerektiği söylenebilir?

Bu küçük yazı, elbette, bu kadar kapsamlı bir konuda bir öneri geliştiremez. Bununla birlikte, belki sadece bazı terimler anımsanabilir veya geçerliğini konusunda anlam değişikliğine uğramış olanlara işaret edilebilir. Son iki yazıda eğer bir merkezi ya da yerel yönetim birimi/ devlet söz konusu ise mekansal içerikli bir planlamanın sağlayabileceği yararlarla ilgileniyoruz. Ancak daha önceki haftalarda parça parça geliştirilen tartışma da “katılım” ile ilgilenilmişti. Gerçekten bir katılım söz konusu olabilir mi ve eğer olacaksa bunun koşulları, işleyiş biçimleri ve demokrasi düşüncesi ile ilgili varsayımları/ önkoşullarının ne olabileceği üzerinde duruluyordu.

Katılım kavramını, devletin yaklaşık 40-30 (bazı ülkeler için 50 küsur) yıl önce yeniden canlandığı, ama giderek sönmömlenen ve unutulmuş “yönetişim” terimini anımsayarak sürdürmek ve sonuç olarak “planlama” ve “yönetişim” kavramlarını birlikte ele almak her iki terimin daha iyi anlaşılması (ya da tartışmaya alınması) bakımından ilginç olacaktır.

*

(*) *Devlet kavramı ve önümüzdeki zamanda yeniden ele almayı düşündüğümüz “yönetişim” kavramları için, bkz: Bob Jessop (2021), Devlet Dün Bugün Gelecek, Nika Yayınevi, Ankara*

Akın Atauz